

Нарада-бгакті-сутри

Переклад з санскриту й коментарі Дмитра Бурби

Версія від 25.03.2018

Сутри (від *sūtra* — «шнур») — це особливий вид конспективних текстів, які складаються зі стислих тезисних висловлювань-сутр. Поява такої літературної форми була викликана тією обставиною, що в давнині учні завчали сутри напам'ять, і обсяг матеріалу, який треба було запам'ятати, мав суттєве значення. Але наставник тривалий час давав учневі докладні пояснення, той був добре обізнаним з предметом вивчення, тому лаконічність тез не ставала для нього перешкодою: сутри, фактично, виконували роль лише підказки, так би мовити, шнура, на який нанизано цілий оберемок асоціацій.

«Нарада-бгакті-сутри» є одним з найвідоміших засадничих текстів традиції бгакті. Свами Бгутешьянанда (дванадцятий очільник Місії Рамакришни) зазначає, що стосовно автора «Сутр» і часу їх написання «немає повної ясності». Р. Радж Сінх у своїй книзі «Бгакті та філософія» датує «Нарада-бгакті-сутри» приблизно початком XI ст. н. е.

Нарада — міфічний мудрець, який згадується ще в Атарваведі, і якому приписується авторство деяких гімнів Рігведи. У пізній міфології він зазвичай асоціюється з Вішну-Кришною¹. Нарада вважається сином Брагми й богині знання Сарасваті. Його називають *деварші*, тобто «мудрець серед богів», у ролі посланця яких він час від часу передає людям поради й повідомлення. В іконографії Нарада зазвичай зображується з індійським струнним музичним інструментом *віна*.

Що стосується слова *бгакті*, то воно (а також ще кілька санскритських термінів) залишено в даній публікації без перекладу, оскільки не має точного українського відповідника. Як зазначав стосовно перекладів із санскриту Гегель, «вимагати, щоб вилучення, зроблене мовою народу, котрий має інший, ніж у нас, спосіб мислення та особливу своєрідну культуру, було передано таким виразом нашої мови, який би відповідав йому в усій своїй повноті й визначеності, було б, звичайно, повним нерозумінням суті справи — якщо сказане має інтелектуальний, духовний зміст, а не стосується таких безпосередньо сприйнятих органами чуття предметів, як сонце, море, дерево, троянда тощо»². Індійські місіонери зазначають, що їм важно (якщо взагалі не неможливо) розповідати про бгакті іноземною мовою³.

Звернувшись до словника, знаходимо наступні значення слова *бгакті*: «причетність», «відданість, вірність», «смирення, покірність», «любов». У нашому випадку всі ці смислові відтінки характеризують ставлення вірянина (*бгакта*) до Бога. Бгакті вважається найлегшим методом йоги (вивільнення людиною своєї істинної, духовної природи), оскільки, на відміну від *аштанга-йоги* (восьмиланкової системи Патанджалі) або *джняна-йоги* (йоги знання), не вимагає від адепта виконання суворих психотехнічних вправ чи розуміння витончених і складних філософських концепцій. Духовний ріст бгакта забезпечується його емоційним зв'язком з Богом, через що найбільшого поширення рух бгакті набув серед тих релігійних груп, котрі шанують Бога як Верховну Істоту, котра має певну зовнішність, якості й т. д.

Власне, різні шляхи йоги не можна вважати повністю ізольованими один від одного, оскільки в кожному з них присутні елементи інших. Наприклад, Патанджалі в своїх «Йога-сутрах» (2.32) дає наступне визначення *ніями* (дотриманням приписів, другій ланці аштанга-йоги): «Це чистота, вдовolenість, подвижництво, вивчення Писання й *відданість Богам*». Але якщо прибічники моністичного вчення *адвайта-веданти* розглядають бгакті лише як один з можливих методів досягнення *мокші* (визволення душі від поневолення матерією), яка бачиться ними як злиття душі

¹ У «Бгаґавадгіті» (10.26) Кришна каже: «З Божественних мудреців Я Нарада».

² Г. В. Ф. Гегель. Про «Епізод "Магабгарати", відомий під назвою "Бгаґавадгіта"» Вільгельма фон Гумбольдта.

³ Sri Rajnish (Osho). Books I Have Loved. Talk 5: Narada's Bhakti Sutra.

з абсолютом і втрата нею свого індивідуального існування, то ревнителі бгакті вважають мокшу лише побічним продуктом досягнення вищої мети: відродження вічного обміну любов'ю між душею й з Богом, чим з їх точки зору і є справжнє бгакті.

Перевагою шляху бгакті вважають його демократизм, але в нього, за словами Свами Вівеканади, є й «величезна вада»: «на низькому рівні воно вироджується в огидний фанатизм». Проте Вівеканада переконує, що «ця небезпека обмежується тільки тим рівнем бгакті, який називається підготовчим (gauni). Коли ж бгакті визріває й досягає свого вищого рівня, тоді прояви дикого фанатизму вже неможливі; душа, підкорена вищою любов'ю, настільки близька до Бога Любові, що не може сіяти ненависть»⁴.

Даний переклад «Бгакті-сутр» зроблено з санскритського тексту, що міститься у виданні «Narada's Aphorisms on Bhakti edited by Y. Subrahmanya Sarma» (Adhyatma Prakasha Press, Bangalor, 1938). Водночас у примітках вказано на незначні розбіжності цього тексту з редакціями інших видань.

Текст складається з 84-х висловлювань-сутр. У сутрах 1–6 дається визначення бгакті як вищої любові до Бога, яка є вічним єством людини. Мається на увазі, що в звичайному стані людини це єство приховане, але воно може бути проявленим за допомогою метода бгакті-йоги. Тоді людина стає досконалою, безсмертною й настільки вдоволенню, що вже нічого іншого не бажає й не журиться. Також наводяться ознаки такого бгакта (прибічника шляху бгакті): він інколи стає духовно сп'янілим, немов би залякним у трансі й черпає радість у своєму істинному Я.

У сутрах 7–11 пояснюється, що любов до Бога — це зовсім не те, що любов як статевий потяг між чоловіком і жінкою. Бгакт має зрікатися як мирських втіх, так і бажання потрапити після смерті до раю завдяки проведенню Ведійських ритуалів. І з мирського життя, і з Вед він повинен брате лише те, що благотворне (тобто відповідає найвищій меті життя, як її розуміють вчителі шляху бгакті). Бгакту треба асоціюватися лише з Богом і покладатися лише на Його волю.

Сутри 11–14 попереджають, що навіть той, хто ввіряє себе Богові, має дотримуватись тих норм, які встановлені Писанням. Бо інакше в учня буде спокуса виправдовувати свою негідну поведінку тим, що він, мовляв, як Божа людина вже стоїть вище звичайних приписів. Також зазначається, що втілена душа не може повністю звільнитись від мирської діяльності, але рекомендується звести таку діяльність до можливого мінімуму.

У сутрах 15–24 спочатку цитуються три особи, які вважаються авторитетами в царині бгакті. В'яса описує таку особливість шляху бгакті, як богослужіння, Гарга наголошує на слуханні духовних оповідей, а Шянділья зазначає, що бгакті є природним станом душі, тому просто треба не перешкоджати її прагненню. Як зазвичай, думка автора наводиться останньою (хоча процитовані думки також визнаються слухними): бгакті — це посвята Богові всіх своїх дій. Бгакт завжди пам'ятає про Бога, а якщо з якоїсь причини відволікся на щось інше, то йому стає дуже ніяково. Як приклад вірцевих бгактів наводяться дівчата-пастушки тієї місцевості, де, згідно з «Бгаґавата-пураною», провів своє дитинство та юність Кришна⁵. Але сутри знову просять не плутати любов пастушок до Кришни зі стосунками між земними коханцями, оскільки духовну любов вирізняє відсутність егоїзму, тобто особа, котра кохає, щаслива від щастя коханого.

Сутри 25–27 стверджують, що духовний шлях бгакті перевершує шляхи діяльності, знання й технічної йоги, тому що воно приносить усі плоди інших шляхів духовного удосконалювання. До того ж Всевишній відчуває відразу до гордовитих, але прихильний до смиренних.

⁴ Definition of Bhakti / Bhakti-Yoga // Complete Works of Swami Vivekananda. Advaita Ashrama, 2006.

⁵ У десятій частині «Бгаґавата-пурани» розповідається, що дівчата, почувши звук флейти Кришни, кидали всі справи й прожогом бігли до Нього.

Сутри 28–33 присвячені розгляду взаємозв'язків бгакті й знання. На противагу тим, хто вважає, що здобути бгакті (не як техніку, а як стан) можна тільки через знання, або що бгакті й знання взаємозалежні, автор сутр проголошує, що бгакті є своїм власним плодом, і що цей плід реальний — на відміну від абстрактних концепцій прибічників шляху знання.

У сутрах 34–42 перераховані методи бгакті-йоги: відмова від об'єктів органів чуття, відмова від прив'язаностей, безперервне поклоніння, оспівування якостей Бога й слухання про них. Найдієвішим чинником визнається благовоління великих святих та Господня ласка. Констатується, що знайти святого дуже непросто. Проте з Божої ласки й завдяки тому, що немає різниці між Богом і Божою людиною (настільки тісно вони поєднані), любов до Бога все ж можна здобути.

Сутри 43–45 вказують на необхідність уникати спілкування з сумнівними особами, негативні наслідки якого (поява хіті, гніву, омани, ослаблення пам'яті, втрата розуму, втрата всього) порівнюються з океаном. У сутрах 46–50 сказано, хто може перетнути океан майї (ілюзії): це той, хто зрікається недоброго спілкування, служить благородним вчителям, стає безкорисливим, живе усамітнено, сторониться мирських справ та їх плодів і відсторонюється навіть від Вед. Окремо наголошується, що така людина не лише сама спасається, а й сприяє спасінню всього світу.

У сутрах 51–55 зазначається, що любов до Бога досягається особистим досвідом — вона інколи проявляється у гідного її. Таку людину цікавить лише Бог, вона слухає лише про Нього й думає тільки про Нього. Але описати цю любов словами так само неможливо, як німому описати смак їжі. Проте все ж наводяться такі її характеристики: вона поза матеріальним, позбавлена хіті, неперервна, найвитонченіша й щомиті росте.

Сутри 56–57 говорять про нижчу, або попередню стадію бгакті. У цій стадії розрізняються три підвиди, які визначаються трьома типами віруючих й трьома фундаментальними силами матеріальної світобудови — *гунами*, причому кожний попередній підвид є кращим за наступний. Коментатори пояснюють, що людина, яка перебуває під впливом *раджагуни* («запал, рух»), просить у Бога грошей. Це вже краще, ніж перебуваючи під впливом *тамогуни* («інертність, тупість»), жадати від Бога допомоги в кривдженні тих, кого вважаєш своїм конкурентом. Але ще кращим є той віруючий, котрого цікавить лише пізнання Бога. (Детальніше про це сказано у «Бгаґавата-пурані», 3.29.8–10.) Щодо типів віруючих сутра обмежується визначенням «стражденний та інші». Скоріше за все тут ми маємо посилання на шістнадцятий вірш сьомої глави «Бгаґавадгіти», в якому сказано про «чотири типи добродесних людей: стражденні, ті, хто прагне знань, бажає багатства й мудрі». У двох наступних віршах Кришна каже: «З них вирізняється мудрий, завжди зосереджений, відданий Єдиному — бо дуже дорогий Я мудрому і він дорогий Мені. Усі вони шляхетні, але вважається, що мудрий — моє Я, бо він, зосереджений, перебуває в Мені». Без мудрого в списку залишаються ті, хто бажає багатства, спрагнені⁶ знань і стражденні. У «Йога-сутрах» (2.15) сказано, що «для мудрого все є стражданням — через безперервні зміни, неспокій, сліди минулих вражень, а також внаслідок суперечливого розгортання гун». Такі коментатори, як Свамі Шівананда, Субрагманья Шярма та інші, пишуть, що в другому типі класифікації вищими є стражденні, але зазначають, що це страждання викликається розлукою з Богом.

Сутри 58–61 твердять, що, на відміну від інших засобів наближення до Бога, в бгакті легко досягти успіху — через незалежність від інших доказів. Тобто досвід спілкування з Богом сам по собі є для бгакта достатнім. Також зазначається, що бгакті є формою вищого спокою, вищого блаженства, оскільки якщо бгакт ввірив Богові себе, свої мирські й релігійні справи, то немає приводу для хвилювань.

⁶ «Блаженні голодні та спрагнені правди, бо вони нагодовані будуть» (Євангелія від Матвія 5.6).

Сутра 62 застерігає від хибного розуміння духовного життя: відмовлятися треба не від мирських справ, а від бажання насолоджуватись плодами своєї праці. І, звичайно, потрібно робити те, що розвиває любов до Бога (тобто потрібні молитви, храмове поклоніння тощо).

У сутрах 63–65 сказано, що не треба слухати оповіді про жінок, багатство та невірних (атеїстів або не індуїстів) і необхідно позбавлятися пихи, лицемірства й т. д. Зазначається, що бгакт присвячує всі свої вчинки Господу, тому якщо в нього і є якісь бажання, гнів, гордість і так далі, то це все пов'язано лише з Богом.

Сутра 66 є переходом від опису нижчого, або попереднього ґатунку бгакті (три форми якого були описані), до вищого бгакті: проявлення любові до Бога, яка складається з вічного служіння Йому, поклоніння Йому душі як вічної коханої Бога. У наступних сутрах описуються такі бгакти. Вони найкращі з тих, хто має лише одну, духовну мету. Вони розчулено оповідають одне одному про Бога, і голос їх тремтить від хвилювання, по тілу ідуть мурашками, на очах виступають сльози. Цими розповідями вони очищують родини й землю. Оскільки такі бгакти просякнуті Богом, то вони освячують своєю присутністю святі місяця, роблять справи добродійними, роблять приписи Святим Письмом. Усе це приносить радість померлим предкам, богам і землі. З огляду на сувору кастову регламентацію життя індуїстів важливим є твердження про те, що бгакти — одна сім'я, і в них немає поділу за народженням, освітою, зовнішністю, походженням, багатством, родом діяльності й т. д.

У сутрах 74–80 знову даються настанови учневі, який ще не досяг досконалості. Зокрема, відхиляється твердження про те, що в диспутах народжується істина. Від суперечок краще утримуватись, оскільки варіантів аргументації безліч, а висновки непевні. Рекомендується шанувати настанови про бгакті й робити те, що пробуджує любов до Бога, не гаяти час даремно. Треба зберігати й розвивати такі добрі риси характеру, як ненасильство, правдивість, чистота, милосердя, віра тощо.

Сутри 79–80 присвячені самому Господу, якому завжди всією душею мають поклонятися ті, хто не переймається мирським. І Він, шанований і прославлений піснеспівами, швидко з'являється перед бгактами⁷, сповнює їх рішучістю.

Згідно з вісімдесять першою сутрою, для тих, хто дав обітницю служити Богові, немає нічого важливішого, ніж бгакті.

У сутрі 82 надається перелік одинадцяти форм бгакті. Зокрема, бгакт може любити Бога як когось Величного, як когось Привабливого, як свого Господаря, Друга, Дитину, Коханого. Найсильнішою названа любов у розлуці з Богом.

Сутра 83 називає імена тринадцяти легендарних учителів. Зазначається, що вони однодумці. Також цікаво, що, як стверджується, вони дають настанови про бгакті, *не боячись людських балачок*. Це є своєрідним підтвердженням того, що навіть у Індії прибічники руху бгакті були певною мірою релігійними дисидентами.

Заключна сутра є традиційною обіцячкою винагороди учневі: хто вірить цим настановам Наради, той сповнюється віри в Бога, стає справжнім бгактом і досягає Вищої Мети.

Перекладач намагався не лише передати українською мовою сенс «Нарада-бгакті-сутр», але й відтворити структуру санскритської фрази, через що переклад не є взірцем красного письменства. Не дивлячись на це, з об'єктивних причин впоратися з поставленим завданням вдалося лише частково. З одного боку, санскрит є флективною мовою, деякі форми якої не мають українських

⁷ Індійське прислів'я твердить: *Yatra bhaktaḥ tatra bhagavān* — «Де бгакт, там і Бог».

відповідників. Зокрема, для санскритського речення є характерною пасивна конструкція з герундивом (пасивним дієприкметником майбутнього часу), що робить санскритську фразу лапідарною. Наприклад, сутра 74 звучить так: *vādo nāvalambyaḥ*⁸. Але через відсутність в українській мові герундивів переклад може бути лише описовим і, відповідно, більш просторим: «Диспут — не те, на що треба покладатися» (або просто «Не треба покладатися на диспути»). З другого боку, у санскриті є чотири типи складних слів, причому таке слово може складатися з десятків основ, фактично, замінюючи собою речення, що надає санскриту ознак інкорпоруючої мови. Наприклад, у сутрі 82 ми зустрічаємо слово *guṇa-māhātmyāsakti-rūpāsakti-pūjāsakti-smaraṇāsakti-dāsyāsakti-sakhyāsakti-vātsalyāsakti-kāntāsakti-ātma-nivedanāsakti-tan-mayatāsakti-paraṃa-virahāsakti-rūpā*. Сміслові зв'язки між елементами цього слова не мають зовнішнього вираження. Українська мова, у принципі, також дозволяє створювати довгі складні слова (наприклад, *водогрязеторфопарафінолікування*) — але не завжди і не такі довжелезні. Тому в подібних випадках одне санскритське слово перекладається майже цілим реченням. Також інколи задля пояснення доводилося додавати (у квадратних дужках) слова, яких немає в оригіналі. Проте маємо надію, що даний переклад, не дивлячись на його недоліки, дасть читачеві доволі адекватне уявлення про «Бгакті-сутри» Народи.

Читачеві треба мати на увазі, що граматичний рід слів, якими перекладені санскритські терміни, може не співпадати з родом оригіналу. Наприклад, у санскриті слово *preman* («любов») середнього роду. Щоб запобігти плутанині, у підряднику відповідні санскритські займенники перекладені тими займенниками, що узгоджуються з українським перекладом — наприклад, *та*, а не *те*, — але в дужках вказано справжній рід.

Скорочення

1 — перша особа

2 — друга особа

3 — третя особа

А — *ātmanepada*, середній стан дієслова

акт. — активний стан дієслова

БВ — складне слово типу *bahuvrīhi*

в. — відкладний відмінок

д. — давальний відмінок

ДВ — складне слово типу *dvandva*

дзд. — дезидератив

дпк. — дієприкметник

дпс. — дієприслівник

ж. — жіночий рід

зн. — знахідний відмінок

КД — складне слово типу *karmadhāraya*

кз. — каузатив

мб. — майбутній час

мн. — множина

мц. — місцевий відмінок

наз. — називний відмінок

нвд. — невідмінювана частина мови

нкз. — наказовий спосіб дієслова, імператив

одн. — одина

⁸ У санскриті, як і в українській мові, у теперішньому часі зв'язка «бути» (*as*) зазвичай є нульовою (не вживається).

ор. — орудний відмінок
пас. — пасивний стан дієслова
пдмб. — пасивний дієприкметник майбутнього часу
пдмн. — пасивний дієприкметник минулого часу
прк. — прикметник
прс. — прислівник
род. — родовий відмінок
с. — середній рід
ТП — складне слово типу *tatpuruṣa*
тп. — теперішній час
ч. — чоловічий рід
Х — дієслово десятого класу (відмінюється як каузатив, але не протиставлене ніякому первинному дієслову)
√ — корінь

नारदभक्तिसूत्राणि

Нарада-бгакті-сутри (Nārada-bhakti-sutrāṇi)

1 अथातो भक्तिं व्याखास्यामः ॥१॥

athāto bhaktim vyākhyāsyāmaḥ

Тепер (*atha*) **звідси** (*atas*) **бгакті** (*bhaktim*: ж. одн. зн.) **будемо пояснювати** (*vyākhyāsyāmas*: 1 мн. акт. мб. √*khyā*).

Отже⁹, **пояснюємо бгакті**.

2 सा त्वस्मिन् परमप्रेमरूपा ॥२॥

sā tvasmin parama-prema-rūpā

Але (*tu*) **воно** (*sā*: 3 ж. одн. наз.) **форма вищої любові** (*parama-prema-rūpā*: <*parama-prema* КД> ж. одн. наз., ТП) **до Нього** (*asmin*: 3 ч./с. мц.).

Воно — **вища любов до Нього**¹⁰

3 अमृतस्वरूपा च ॥३॥

amṛta-svarūpā ca

і (*ca*) **вічне єство** (*amṛta-svarūpā*: ж. одн. наз., КД),

і вічне єство¹¹,

⁹ Athātas (*atha+atas*) має таке ж значення (тільки дещо посилене), як *atha* («тепер», «далі», «тому»). Цим словом часто маркується початок книги, глави, розділу.

¹⁰ Під «Ним» мається на увазі Бог. У цій сутрі замість *tvasmin* (*tu+asmin*, букв. «саме до Нього»), де займенник стоїть у місцевому відмінку, зустрічаються варіанти тексту з давальним відмінком: *tasmai* («до Того») або *kasmai* («до Кого»).

4 यल्लब्ध्वा पुमान् सिद्धो भवत्यमृतो भवति, तृप्तो भवति ॥४॥

yal labdhvā pumān siddho bhavatyamṛto¹² bhavati tṛpto bhavati

яке (*yat*: с. одн. наз.) **здобувши** (*labdhvā*: дп. √labh) **людина** (*pumān*: ч. одн. наз.) **досконала** (*siddhas*: ч. одн. наз.) **стає** (*bhavati*: 3 одн. акт. тп. √bhū) **бессмертна** (*amṛtas*: ч. одн. наз.) **стає** (*bhavati*: 3 одн. акт. тп. √bhū) **вдоволена** (*tṛptas*: ч. одн. наз.) **стає** (*bhavati*: 3 одн. акт. тп. √bhū).

здобувши яке, людина стає досконалою, стає безсмертною, стає вдоволенню;

5 यत्प्राप्य न किञ्चिद्वाञ्छति, न शोचति, न द्वेष्टि, न रमते, नोत्साही भवति ॥५॥

yat prāpya na kiñcid vāñchati na śocati na dveṣṭi na ramate notsāhī bhavati

яке (*yat*: с. одн. наз.) **отримавши** (*prāpya*: дп. pra √āp), **не** (*na*) **колись** (*kiñcid*) **бажає** (*vāñchati*: 3 одн. акт. тп. √vāñch), **не** (*na*) **журиться** (*śocati*: 3 одн. акт. тп. √śuc), **не** (*na*) **ненавидить** (*dveṣṭi*: 3 одн. акт. тп. √dviṣ), **не** (*na*) **радіє** (*ramate*: 3 одн. А тп. √ram), **не** (*na*) **спрагнений** (*utsāhī*: ч. одн. наз.) **стає** (*bhavati*: 3 одн. акт. тп. √bhū).

отримавши яке, ніхто [вже] [нічого іншого] не бажає, не журиться, не ненавидить, не радіє, не стає прагнучим¹³;

6 यज्ज्ञात्वा मत्तो भवति, स्तब्धो भवत्यात्मारामो भवति ॥६॥

yaj jñātvā matto bhavati stabdho bhavatyātmārāmo bhavati

котре (*yat*: с. одн. наз.) **пізнавши** (*jñātvā*: дп. pra √jñā), **сп'яніла** (*mattas*: ч. одн. наз.) **стає** (*bhavati*: 3 одн. акт. тп. √bhū), **заклякла** (*stabdhas*: ч. одн. наз.) **стає** (*bhavati*: 3 одн. акт. тп. √bhū), **така, що знаходить радість у Я** (*ātmārāmas*: <ātmā-ārāma БВ> ч. одн. наз.) **стає** (*bhavati*: 3 одн. акт. тп. √bhū).

пізнавши котре, [людина] [духовно] сп'янілою стає, [немов] заклалою [у трансі] стає, стає такою, що знаходить радість у [істинному] Я¹⁴.

7 सा न कामयमाना निरोधरूपत्वात् ॥७॥

sā na kāmayamāna nirodha-rūpatvāt

Воно (*sā*: ж. одн. наз.) **не** (*na*) **подібно до хімі** (*kāmayamāna*: ж. одн. наз., ТП) **через форму приборкання** (*nirodha-rūpatvāt*: с. одн. в.).

¹¹ Amṛta-svarūpā. Svarūpā — букв. «своя форма». Цей термін використовується в значенні «істинна природа» (якоїсь сутності). Словом «вічна» тут перекладений пасивний дієприкметник минулого часу amṛta (у значенні прикметника букв. «безсмертна»), який має ще й похідне, більш вузьке значення: «напій безсмертя», «амброзія». Таким чином, допустимий також переклад «нектарна сварупа».

¹² У книзі Субрагманьї Шарми надруковано (з використанням відсутнього в алфавіті санскриту знака «кома», без урахування садгі *i+a = ya*): भवति, अमृतो — тобто *bhavati, amṛto*. Так само у шостій сютрі: भवति, अत्मारामो (*bhavati, ātmārāmo*).

¹³ Пор. «Хто не радіє й не ненавидить, не сумує й не бажає, хто відсторонився від «доброго» і «поганого» й відзначається релігійною відданістю — той дорогий Мені» (Бгаґавадгіта 12.17).

¹⁴ Якщо сприймати ātman як звичайний зворотний займенник, то можна перекласти «знаходить у собі».

Через [те, що це бгакті має] форму приборкання¹⁵ [хтивих бажань], воно не таке, як хіть¹⁶.

8 निरोधस्तुलोकवेदव्यापारन्यासः ॥८॥

nirodhas tu loka-veda-vyāpāra-nyāsaḥ

Але (tu) приборкання (nirodhas: ч. одн. наз.) — відкидання справ світу, Вед (loka-veda-vyāpāra-nyāsas <loka-veda ДВ; lokaveda-vyāpāra ТП> ч. одн. наз., ТП).

Але приборкання — це зречення [й] від справ світу, [i] від Вед¹⁷.

9 तस्मिन्ननन्यता तद्विरोधिषूदासीनता च ॥९॥

tasminn ananyatā tad-virodhiṣūdāsīnatā ca

З Тим (tasmin: ч. одн. мц.) неінакшість (ananyatā: ж. одн. наз.) та (ca) до протилежного Йому (tad-virodhiṣu: ж. мн. мц., ТП) байдужість (udāsīnatā: ж. одн. наз.).

Ототожнення з Тим та байдужість до того, що протилежне Йому.

10 अन्याश्रयाणां त्यागोऽनन्यता ॥१०॥

anyāśrayāṇāṃ tyāgo 'nanyatā

Від іншого прихистку (anyāśrayāṇām <anya āśraya>: ч. мн. род., ТП) відмова (tyāgas: ч. одн. наз.) — неінакшість (ananyatā: ж. одн. наз.)

Ототожнення — відмова від іншого покровительства.

11 लोकेवेदेषु तदनुकूलाचरणं तद्विरोधिषूदासीनता ॥११॥

loka-vedeṣu tad-anukūlacaraṇam tad-virodhiṣūdāsīnatā

Здійснення того, що благотворне (tad-anukūlacaraṇam: <anukūla ācaraṇam ТП> с. одн. наз., ТП) у світі й Ведах (loka-vedeṣu: ч. мн. мц., ДВ), — байдужість (udāsīnatā: ж. одн. наз.) до того, що протилежне Тому (tad-virodhiṣu: ж. мн. мц., ТП).

Байдужість до того, що протилежне Йому, — здійснення [лише] того, що благотворне у світі й Ведах¹⁸.

¹⁵ Nirodha. Цікаво, що саме це слово вжито в знаменитому означенні «Йога-сутр» (1.2) Патанджалі: «Йога — приборкання вихорів свідомості».

¹⁶ Хіть — kāṁsa. У широкому сенсі цим словом може називатися будь-яке недуховне бажання.

¹⁷ Тут відкидається шлях формального ритуалізму прибічників пурва-міманси. Така само вимога є в «Бгаґавадгіті» (2.42–45): «Задоволені буквою Вед нерозумні, які кажуть «немає [нічого] іншого», виголошують, Партхо, квітісті промови, що обіцяють народження як плід дій, рясніють різноманітними ритуалами, скерованими на отримання насолод та влади. [Такі люди] сповнені бажань; їхня найвища мета — рай. У прив'язаних до втіх та багатства, чий розум захоплений тими [промовами], не буває рішучого інтелекту, [зануреного] в самадгі. Веди обмежуються сферою трьох якостей матеріальної природи. Арджуну, будь вищим за три за три якості матеріальної природи, поза дихотомією. Завжди будь у виключній чистоті (sattva), не переймайся статками, перебувай у своєму Я».

12 भवतु निश्चयदाह्यादूर्ध्वं शास्त्ररक्षणम् ॥१२॥

bhavatu niścaya-dārḍhyād ūrdhvaṁ śāstra-rakṣaṇam

Хай буде (*bhavatu*: 3 одн. нкз. *√bhū*) **після** (*ūrdhvaṁ*: с. одн. зн. / нвд.) **твердої рішучості** (*niścaya-dārḍhyād*: с. одн. в., КД) **піклування про Писання** (*śāstra-rakṣaṇam*: с. одн. наз., ТП).

[Навіть] після твердої рішучості [йти шляхом бгакті] хай буде піклування про [виконання норм] Писання.

13 अन्यथा पातित्याशङ्कया ॥१३॥

anyathā pātitya-śaṅkayā

Інакше (*anyathā*) — **загроза деградації** (*pātitya-śaṅkayā*: ж. одн. наз., ТП).

Інакше — загроза падіння.

14 लोकोऽपि तावदेवा किन्तु भोजनादि व्यापारस्त्वाशरीरधारणावधि ॥१४॥

loke 'pi tāvad eva bhojanādi-vyāpāras tvāsarīra-dhāraṇāvadhī

Також (*api*) **в світі** (*loke*: ч. одн. мц.) **діяльність** — **їда й т. д.** (*bhojanādi-vyāpāras <bhojana ādi >*: ч. одн. наз.), **але** (*tu*), **звісно** (*eva*), **трохи/допоки** (*tāvat*), **на час носіння тіла** (*ā-sarīra-dhāraṇāvadhī <dhāraṇā avadhī >*: ч. одн. наз., ТП).

До закінчення строку носіння [душею] тіла [має бути] також мирська діяльність — харчування й т. д. — але мінімальна¹⁹.

15 तल्लक्षणानि वाच्यन्ते नानामतभेदात् ॥१५॥

tal-lakṣaṇāni vācyante nānā-mata-bhedāt

Різновиди тієї (*tal-lakṣaṇāni <tat lakṣaṇa >*: с. мн. наз., ТП) **називаються** (*vācyante*: 3 мн. пас. тп. *√vāc*) **через відмінності багатьох/різних поглядів** (*nānā-mata-bhedāt*: ч. одн. в., ТП).

[Далі] через відмінності різних поглядів називаються різновиди тієї [любви до Бога].

16 पूजादिष्वनुराग इति पाराशर्यः ॥१६॥

pūjādiṣv anurāga iti pārāśaryaḥ

¹⁸ Ця сутра стверджує, що відмовлятися треба не від усієї діяльності в світі (який дехто вважає порочним), а лише тієї, що шкодить духовному розвитку, і це перегукується з настановою «Бгагавадгіти» (18.5): «Не слід нехтувати [такою] діяльністю, [як] аскеза, жертвопринесення й подаяння; їх слід здійснювати. Для мудрих аскеза, жертвопринесення й подаяння — очищувачі».

¹⁹ Перекладено відповідно трактуванню більшості індійських коментаторів. Але слово *tāvat* частіше перекладається не в сенсі «злегка», а прислівником «поки». Таким чином, переклад може мати такий вигляд: «Але, звичайно, допоки не закінчиться строк носіння [душею] тіла, [має бути й] мирська діяльність: харчування й т. д.».

«До пуджі й т. д. (pūjādiṣu <pūjā ādi>: ж. мн. мц.) **потяг** (anugāga: ч. одн. наз.)» — **так** (iti) **Парашьяренко** (pārāśaryas: ч. одн. наз.) [каже].

«[Це] **потяг до пуджі**²⁰ й т. д.» — **так** [каже] син **Парашьяри**²¹.

17 कथादिष्विति गर्गः ॥१७॥

kathādiṣv iti gargaḥ

«До **духовних оповідей**» (kathādiṣu <kathā ādi>: ж. одн. мц.) — **так** (iti) **Гарга** (gargas: ч. одн. наз.) [каже].

«[Це **схильність**] до **духовних оповідей**», — **так** [каже] **Гарга**²².

18 अत्मरत्यविरोधेनेति शाण्डिल्यः ॥१८॥

ātma-raty-avirodheneti śāṇḍilyaḥ

«**Неперешкодженням прагненню душі** (ātma-raty-avirodhena: ч. одн. ор., ТП)» — **так** (iti) **Шянділья** (śāṇḍilyas: ч. одн. наз.) [каже].

«[Вона **здобувається**] **неперешкодженням прагненню душі**», — **так** [каже] **Шянділья**²³.

19 नारदस्तु तदर्पिताखिलाचारता तद्विस्मरणे परमव्याकुलतेति ॥१९॥

nāradas tu tad-arpitākhilācāratā tad-vismaraṇe parama-vyākulateti

Але (tu) **Нарада** (nāradas: ч. одн. наз.) **так** (iti) [каже]: «**Тому піднесена** (tad-arpitā: ж. одн. наз. ТП) **повністю** (akhila) **діяльність** (ācāratā: <пдмб. vācār> ж. одн. наз.), **у забутті про Того** (tad-vismaraṇe: с. одн. наз.) **найвище збентеження** (parama-vyākulatā: ж. одн. наз., КД).

Але **Нарада** [каже] **так**: «[Це] **піднесення Тому** [Богові] **всього зробленого, величезне збентеження при забутті про Нього**».

20 अस्त्येवमेवम् ॥२०॥

astyevam evam

Є (asti: 3 одн. акт. тп. Vas) **саме так** (evam evam).

Воно є саме таким, [як сказано в усіх цих означеннях].

21 यथा व्रजगोपिकानाम् । २१ ।

yathā vraja-gopikānām

²⁰ Пуджа — індуїстське богослужіння, у яке входить піднесення скульптурному образу божества запаленого світильника, ароматичних речовин, квітів і т. д.

²¹ Син **Парашьяри** — В'яса, легендарний записувач Вед.

²² **Гарга** — легендарний автор «Гарга -пурани» та «Гарга-самгіти».

²³ **Шянділья** — ім'я мудреця, згаданого в «Чхандог'я-упанішади». Також він вважається автором «Шянділья-упанішади», «Шянділья-бгакті-сутр» та «Шянділья-самгіти».

Як (*yathā*) **пастушок Враджу** (*vraja-gorikānām*: ж. мн. род., ТП).

[Воно таке, наприклад], як у пастушок Враджу²⁴.

22 तत्रापि न माहात्म्यज्ञानविस्मृत्यपवादः । २२ ।

tatrāpi na māhātmya-jñāna-vismṛty-apavādaḥ

Але (*api*) **тут** (*tatra*) **не** (*na*) **забуття чи відкидання знань про велич** (*māhātmya-jñāna-vismṛty-apavādas*: <*māhātmya-jñāna* ДВ; *vismṛty-apavādas* ДВ> ч. одн. наз., ТП).

Але навіть тут немає забуття чи відкидання знань про велич [Бога].

23 तद्विहीनं जाराणामिव । २३ ।

tad-vihīnaṁ jārāṇām iva

Відсутність того (*tad-vihīnam*: с. одн. наз.) — **коханців** (*jārāṇām*: ч. мн. род.) **неначе** (*iva*).

Відсутність того [знання] — [це] наче в коханців.

24 नास्त्येव तस्मिंस तत्सुखसुखित्वम् । २४ ।

nāstyeva tasmīns tat-sukha-sukhitvam

Не (*na*) **є** (*asti*: 3 одн. акт. тп. *vac*), **звісно** (*eva*), **у тому** (*tasmin*: ч./с. одн. мц.) **ощасливлення щастям іншого** (*tat-sukha-sukhitvam*: с. одн. наз., ТП).

Нема ж бо в цьому, [другому випадку] ошасливлення щастям іншого.

25 सा तु कर्मज्ञानयोगेभ्योऽप्यधिकतरा । २५ ।

sā tu karma-jñāna-yogebhyo 'py adhikatarā

Але (*tu*) **це** (*sā*: ж. одн. наз.), **звісно** (*api*), **вище за** (*adhikatarā*: ж. одн. наз.) **карму, джняну, йогу** (*karma-jñāna-yogebhyaḥ*: ч. мн. в.) .

Але це [бракці] вище за карму, джняну та йогу²⁵.

26 फलरूपत्वात् । २६ ।

phala-rūpatvāt

Через оформленість як плоди (*phala-rūpatvāt*: с. одн. в.) .

²⁴ Врадж — священне для індусів місце паломництва в індійських штатах Уттар-Прадеш, Раджастхан і Харьяна, де, згідно з Пуранами, народився й провів свою юність бог Кришна.

²⁵ Тут карма(н) — це діяльність, що має на меті особисту вигоду (хоча б і потойбічну), джняна (букв. «знання») — пізнання Бога філософськими роздумами (джняна-йога), а йога — пізнання Бога завдяки медитаціям за системою Патанджалі (тобто аштанга-йога).

Через те, що [воно] — втілення плодів [карми, джняни та йоги].

27 ईश्वरस्याप्यभिमानद्वेषित्वात् दैन्यप्रियत्वात् च । २७ ।

īśvarasyāpy abhimāni-dveṣitvād dainya-priyatvāc ca

Також (api) через відразу до гордовитих (abhimāni-dveṣitvāt: с. одн. в., ТП) і (ca) через прихильність до вбогих (dainya-priyatvāt: с. одн. в., ТП) Всевишнього (īśvarasya: ч. одн. род.)

І через відразу Всевишнього до гордовитих і прихильність до вбогих [духом]²⁶.

28 तस्या ज्ञानमेव साधनमित्येके । २८ ।

tasyā jñānam eva sādhanam ityeke

«Тільки (eva) знання (jñānam: с. одн. наз.) засіб (sādhanam: с. одн. наз.) miei (tasyās: ж. одн. род.)», — так (iti) одні (eke: мн. ч. наз.) [кажуть].

Одні так [кажуть]: «Лише знання засіб [здобуття] того [бгакті]».

29 अन्योन्याश्रयत्वमित्यन्ये । २९ ।

anyonyāśrayatvam ityeke

«Взаємна залежність (anyonyāśrayatvam <anyonya + āśrayatva, КД>: с. одн. наз.)», — так (iti) [ще] одні (eke: мн. ч. наз.) [кажуть].

«[Бгакті й знанню властива] взаємозалежність», — так [кажуть] інші.

30 स्वयं फलरूपतेति ब्रह्मकुमारः । ३० ।

svayaṁ phala-rūpeti brahma-kumāraḥ

«Своя (svayaṁ: нвд.) форма плоду (phala-rūpā: ж. одн. наз.)», — так (iti) [каже] син Брагми (brahma-kumāras: ч. одн. наз.).

Син Брагми²⁷ [каже] так: «[Бгакті] таке, що є своїм плодом».

31–32 राजगृहभोजनादिषु तथैव दृष्टत्वात् । ३१ ।

न तेन राजा परितोषः क्षुच्छान्तिर्वा । ३२ ।

rāja-grha-bhojanādiṣu tathaiva dr̥ṣṭatvāt

na tena rāja-paritoṣaḥ kṣuc-chāntir vā

Звісно (eva), як (tatha) від споглядання (dr̥ṣṭatvāt: с. одн. в.) царського жила, їжі тощо (rāja-grha-bhojanādiṣu <rāja-grha ТП; bhojana ādi>: с. мн. мц. ДВ) не (na) задоволення царя (rāja-paritoṣas: ч.

²⁶ Пор.: «Бог противиться гордим, а смиренным дає благодать» (Якова 4.6; 1 Петра 5.5). «Блаженні вбогі духом, бо їхнє Царство Небесне» (Євангелія від Матвія 5.3).

²⁷ Тут син Брагми — Нарада.

одн. наз.) **тим** (*tena*: с. одн. ор.) **або** (*vā*) **угамування голоду** (*kṣuc-chāntis* <*kṣut* + *śānti*, ТП>: ж. одн. наз.).

Так само, як цар не [стає] вдоволенням від лише споглядання царського палацу або голод не вгамовується від споглядання їжі й т. д.

33 तस्मात् सैव ग्राह्या मुमुक्षुभिः । ३३ ।

tasmāt saiva grāhyā mumukṣubhiḥ

Від цього (*tasmāt*: с. одн. в.) **це** (*sā*: ж. одн. наз.), **звісно** (*eva*), — **те, що має братися** (*grāhyā* <пдмб. *ṽgrah*>: ж. одн. наз.) **тими, хто прагне звільнення** (*mumukṣubhis* <дзд. *ṽmuc*>: ч. мн. ор.).

Тому тими, хто прагне звільнення [з полону матеріального існування], має обиратися саме це [бгакті].

34 तस्याः साधनानि गायन्त्याचार्याः । ३४ ।

tasyāḥ sādhanāni gāyanty ācāryāḥ

Того (*tasyāḥ*: ж. одн. род.) **методи** (*sādhanāni* с. мн. наз.) **оспівають** (*gāyanti*: 3 мн. акт. тп. *ṽgā*) **учителі** (*ācāryās*: ч. Мн. наз.).

Учителі оспівують методи здобуття цього [бгакті].

35 तत्तु विषयत्यागात् सङ्गत्यागात् च । ३५ ।

tat tu viṣaya-tyāgāt saṅga-tyāgāt ca

Але (*tu*) **та** (*tat*: с. одн. наз.) — **через відмову від об'єктів чуття** (*viṣaya-tyāgāt*: ч. одн. в.) **й** (*ca*) **через відмову від прив'язаностей** (*saṅga-tyāgāt*: ч. одн. в.).

Але та [любов до Бога отримується] завдяки відмові від об'єктів органів чуття та відмові від прив'язаностей.

36 अव्यावृत्तभजनात् । ३६ ।

avyāvṛtta-bhajanāt

Від безперервного поклоніння (*avyāvṛtta-bhajanāt*: с. одн. в.).

[Вона] — від безперервного поклоніння.

37 लोकेऽपि भगवद्गुणश्रवणकीर्तनात् । ३७ ।

loke 'pi bhagavad-guṇa-śravaṇa-kīrtanāt

У миру (*loke*: ч. одн. мц.) **навіть** (*apī*) — **через оспівування й слухання якостей Бога** (*bhagavad-guṇa-śravaṇa-kīrtanāt*: <*bhagavad-guṇa* ТП> <*śravaṇa-kīrtana* БВ> с. одн. в., ТП).

[Мати її можна] навіть у миру — завдяки оспівуванню якостей Бога й слуханню [про них].

38 मुख्यतस्तु महत्कृपयैव भगवत्कृपालेशाद् वा । ३८ ।

mukhyatas tu mahat-kṛpayaiva bhagavat-kṛpā-leśād vā

Але (*tu*) **особливо** (*mukhyatas*) — **звісно** (*eva*), **ласкою великих** (*mahat-kṛpayaī*: ж. одн. ор.) **або** (*vā*) **від крихти ласки Господа** (*bhagavat-kṛpā-leśāt*: ч. одн. в.).

Але, особливо, — ласкою великих та з крихти Господньої ласки.

39 महत्सङ्गस्तु दुर्लभोऽगम्योऽमोघश्च । ३९ ।

mahat-saṅgas tu durlabho 'gamyo 'moghaś ca

Але (*tu*) **недаремне** (*amoghas*: ч. одн. наз.) **спілкування з великими** (*mahat-saṅgas*: ч. одн. наз.) **важкоотримуване** (*durlabhas*: ч. одн. наз.) **й** (*ca*) **неосягаєме** (*agamyas*: ч. одн. наз.).

Проте благодворне спілкування з великими важко мати й не досягнути.

40 लभ्यतेऽपि तत्कृपयैव । ४० ।

labhyate 'pi tat-kṛpayaiva

Але (*api*), **звісно** (*eva*), **отримується** (*labhyate*: 3 одн. пас. тп. *vlabh*) **ласкою Того** (*tat-kṛpayaī*: ж. одн. ор.).

Однак [вона] все ж здобувається — з ласки Того [Господа].

41 तस्मिंस्तज्जने भेदाभावात् । ४१ ।

tasmimś taj-jane bhedābhāvāt

Через неіснування відмінності (*bhedābhāvāt* <*bheda abhāva* ТП>: ч. одн. в.) **у Тому** (*tasmin*: с. одн. мц.) **[і] в людині/істоті Того** (*taj-jane*: ч. одн. мц.).

Завдяки тому, що немає різниці між Тим [Богом] і Божою людиною.

42 तदेव साध्यतां तदेव साध्यताम् । ४२ ।

tad eva sādhyatām tad eva sādhyatām

Тільки (*eva*) **це** (*tat*: с. одн. наз.) **те, що треба практикувати** (*sādhyatām* <пдмб. *vsādh*>: ж. одн. зн.). **Тільки** (*eva*) **це** (*tat*) **те, що треба практикувати** (*sādhyatām*).

Лише це є засобом. Лише це є засобом.

43 दुस्सङ्गः सर्वथैव त्याज्यः । ४३ ।

duḥsaṅgam sarvathaiva tyājyaḥ

Звісно, (*eva*) **недобре спілкування** (*duḥsaṅgam*: ч. одн. зн.) — **те, що треба відкинути** (*tyājyas* <пдмб. *vtyāj* >: ч. одн. наз.) **всіляко** (*sarvatha*).

Треба зректися всіякого недоброго спілкування.

44 कामक्रोधमोहस्मृतिभंशबुद्धिनाशकारणत्वात् । ४४ ।

kāma-krodha-moha-smṛti-bhraṁśa-buddhi-nāśa-sarva-nāśa-kāraṇatvāt

Від причини хіті, гніву, омани, ослаблення пам'яті, втрати розуму, втрати всього (*kāma-krodha-moha-smṛti-bhraṁśa-buddhi-nāśa-sarva-nāśa-kāraṇatvāt*: с. одн. в., ТП).

Як від причини хіті, гніву, омани, ослаблення пам'яті, втрати розуму, втрати всього²⁸.

45 तरङ्गायिता अपीमे सङ्गात् समुद्रायन्ते । ४५ ।

taraṅgāyitā apīme saṅgāt samudrāyanti

Але (апі) ці (іме) розхвильовані (*taraṅgāyitās*: <пдмн. від *taraṅga*> ч. мн. наз.) **від спілкування** (*saṅgāt*: ч. одн. в.) — **океанізуються** (*samudrāyanti*: 3 мн. акт. тп. <від *samudra*>).

Ці [негативні наслідки], [що] наче хвилі, від [недоброго] спілкування — як океан.

46 कस्तरति कस्तरति मायाम् यः सङ्गं त्यजति यो महानुभावं सेवते निर्ममो भवति । ४६ ।

kas tarati kas tarati māyām yaḥ saṅgam tyajati yo mahānubhāvaṁ sevate nirmamo bhavati

Хто (*kas*: ч. одн. наз.) **перетинає** (*tarati*: 3 одн. акт. тп. *√tar*), **хто** (*kas*) **перетинає** (*tarati*) **ілюзію** (*māyām*: ж. одн. зн.)? **Який** (*yaḥ*: ч. одн. наз.) **спілкування** (*saṅgam*: ч. одн. зн.) **відкидає** (*tyajati*: 3 одн. акт. тп. *√tyaj*), **хто** (*yaḥ*: ч. одн. наз.) **шляхетного** (*mahānubhāvaṁ*: ч. одн. зн.) **шанує** (*sevate*: 3 одн. А тп. *√sev*), **безкорисливий** (*nirmamas*: ч. одн. наз.) **стає** (*bhavati*: 3 одн. акт. тп. *√bhū*).

Хто перетинає, хто перетинає [океан]-ілюзію? Той, хто зрікається [недоброго] спілкування, служить шляхетному [вчителю], стає безкорисливим²⁹.

47 यो विविक्तस्थानं सेवते यो लोकबन्धमुन्मूलयति निस्त्रैगुण्यो भवति योगक्षेमं त्यजति । ४७ ।

yo vivikta-sthānaṁ sevate yo loka-bandham unmūlayati nistraiguṇyo bhavati yo yoga-kṣemaṁ tyajati

Який (*yaḥ*: ч. одн. наз.) **живе у** (*sevate*: 3 одн. А тп. *√sev*) **самотньому стані** (*vivikta-sthānaṁ*: с. одн. зн.), **який** (*yaḥ*: ч. одн. наз.) **пути світу** (*loka-bandham*: ч. одн. зн.) **викорінює** (*unmūlayati*: 3 одн. акт. тп. <від *unmūla*>), **поза трьома гунами** (*nistraiguṇyas*: ч. одн. наз.) **стає** (*bhavati*: 3 одн. акт. тп. *√bhū*), **який** (*yaḥ*: ч. одн. наз.) **придбання й зберігання** (*yoga-kṣemat*: ч. одн. зн., ДВ) **відкидає** (*tyajati*: 3 одн. акт. тп. *√tyaj*).

Хто живе усамітнено³⁰, **скидає мирські кайдани, піднімається над трьома гунами**³¹; **хто зрікається придбання й збереження [матеріальних благ].**

²⁸ Пор.: «У людини, що концентрується на об'єктах почуттів, зароджується прихильність до них; з прихильності розвивається бажання, з бажання народжується гнів. З гніву виникає омани, від омани — затемнення пам'яті, через затемнення пам'яті пропадає розум, через руйнування розуму [людина] гине» (Бгаґавадгіта 2.62–63).

²⁹ Пор.: «Адже важкооборна ця Моя божественна ілюзія... Але ті, хто звертається до Мене, долають цю ілюзію» (Бгаґавадгіта 7.14).

48 यः कर्मफलं त्यजति कर्माणि संन्यस्यति ततो निर्द्वन्द्वो भवति । ४८ ।

yaḥ karma-phalaṁ karmāṇi saṁnyasyati tato nirdvandvo bhavati

Який (*yas*: ч. одн. наз.) **дії** (*karmāṇi*: с. мн. зн.) **плід дії** (*karma-phalam*: с. одн. зн. ТП) **відкидає** (*saṁnyasyati*: 3 одн. акт. тп. *saṁ vnyas*), **від цього** (*tatas*) **поза дихотомією** (*nirdvandvas*: ч. одн. наз) **стає** (*bhavati*: 3 одн. акт. тп. *√bhū*).

Хто сторониться [мирських] справ і плодів [мирських] справ, і так піднімається над дихотомією [світу].

49 यो वेदानपि संन्यस्यति केवलमविच्छिन्नानुरागं लभते । ४९ ।

yo vedān api saṁnyasyati kevalam avicchinānurāgaṁ labhate

Який (*yas*: ч. одн. наз.) **Веди** (*vedān*: ч. мн. зн.) **навіть** (*api*) **відкидає** (*saṁnyasyati*: 3 одн. акт. тп. *saṁ vnyas*) **виключний** (*kevalam*: ч. одн. зн.) **безперервний потяг** (*avicchinānurāgam <avicchinna anurāga* КД>: ч. одн. зн.) **здобуває** (*labhate*: 3 одн. акт. тп. *√labh*).

Хто навіть від Вед відсторонюється, отримує виключний безперервний потяг [до Бога].

50 स तरति स तरति स लोकांस्तारयति । ५० ।

sa tarati sa tarati lokāṁs tārayati

Він (*sa*: ч. одн. наз.) **перетинає** (*tarati*: 3 одн. акт. наз. *√tar*), **він** (*sa*: ч. одн. наз.) **перетинає** (*tarati*: 3 одн. акт. наз. *√tar*), **людей** (*lokān*: ч. мн. зн.) **спонукає перетнути** (*tārayati*: 3 одн. акт. наз. кз. *√tar*).

Він перетинає, він перетинає [океан-ілюзії], спонукає людей перетнути [океан-ілюзії].

51 अनिर्वचनीयं प्रेमस्वरूपम् । ५१ ।

anirvacanīyaṁ prema-svarūpaṁ

Невимовне (*anirvacanīyat*: с. одн. наз.) **єство любові** (*prema-svarūpaṁ <preman* с.>: с. одн. наз. ТП)

Не описати словами єство любові [до Бога].

52 मूकास्वादनावत् । ५२ ।

mūkāsvādana-vat

Як їда німого (*mūkāsvādana-vat <mūkā āsvādana* ТП>: нвд.).

³⁰ Пор.: «Нехай йог на самоті постійно зосереджує розум, перебуваючи в безлюдному місці, приборкавши думки, без бажань і власництва» (Бгаґавадгіта 7.14).

³¹ Три *гуни* — фундаментальні «якості», або сили матеріальної світобудови: *саттва* (чистота, прозорість, істинність), *радžas* (запал, рух) і *тамас* (інертність, тупість).

Як німому — [не описати] смак [їжі].

53 प्रकाशते क्वापि पात्रे । ५३ ।

prakāśyate kvāpi pātre

Проявляється (*prakāśyate*: 3 одн. А. тп. *vkāś*) **інколи** (*kvāpi* <*kva api*>) **в гідного** (*pātre*: ч. одн. мц.).

Інколи [вона] проявляється в гідного [її].

54 गुणरहितं कामनारहितं प्रतिक्षणवर्धमानं अविच्छिन्नं सूक्ष्मतरं अनुभवरूपम् । ५४ ।

guṇa-rahitaṁ kāmanā-rahitaṁ pratikṣaṇa-varḍhamānam avicchinnam sūkṣmataram anubhavarūpam

Позбавлена гун (*guṇa-rahitam* <*rahita*: пдмн. *vrah*>: с. одн. наз. ТП), **позбавлена хімі** (*kāmanā-rahitam*: с. одн. наз. ТП), **постійно зростаюча** (*pratikṣaṇa-varḍhamānam*: с. одн. наз.), **неперервна** (*avicchinnam*: с. одн. наз.), **найвитонченіша** (*sūkṣma-taram*: с. одн. наз.), **така, що має форму безпосереднього досвіду** (*anubhava-rūpam*: ч. одн. наз. БВ).

Позбавлена гун, позбавлена хімі, неперервна, найвитонченіша, [вона] щомиті росте й досягається особистим досвідом.

55 तत्प्राप्य तदेवावलोकति तदेव शृणोति तदेव भाषयति तदेव चिन्तयति । ५५ ।

tat prāpya tad evāvalokayati tad eva śṛṇoti tad eva bhāṣayati tad eva cintayati

Ту (*tat*: с. одн. наз.) **здобувши** (*prāpya*: дпс.), **Те** (*tat*: с. одн. зн.) **тільки** (*eva*) **споглядає** (*avalokayati*: 3 одн. акт. тп. *ava vlok X*), **про Те** (*tat*) **тільки** (*eva*) **слухає** (*śṛṇoti*: 3 одн. акт. тп. *śṛu*), **про Те** (*tat*) **тільки** (*eva*) **говорить** (*bhāṣayati*: 3 одн. акт. тп. *vbhāṣ kз.*), **про Те** (*tat*) **тільки** (*eva*) **думає** (*cintayati*: 3 одн. акт. тп. *vcint X*).

Здобувши цю [любов], [вірянин] дивиться лише на Того [Бога], слухає лише про Нього, говорить лише про Нього, думає лише про Нього.

56 गौणी त्रिधा गुणभेदाद् आर्तादिभेदाद् वा । ५६ ।

gauṇī tridhā guṇa-bhedād ārtādi-bhedād vā

Другосортне (*gauṇī*: ж. одн. наз.) **трояке** (*tridhā*: ж. одн. наз.) — **через різницю в гунах** (*guṇa-bhedāt*: ч. одн. в.) **або** (*vā*) **через різницю між стражденним та інш.** (*ārtādi-bhedāt*: ч. одн. в.).

Через різницю в гунах або через різницю між стражденним³² та іншими [видами віруючих] нижчий³³ [гатунок бгакті] [буває] трьох видів.

57 उत्तरस्मादुत्तरस्मात् पूर्व पूर्वा श्रेयाय भवति । ५७ ।

uttarasmād uttarasmāt pūrva-pūrvā śreyāya bhavati

³² Пор.: «Блаженні засмучені, бо вони будуть утішені» (Євангелія від Матвія 5.4).

³³ Слово *gauṇī* можна розуміти також як «пов'язаний з гунами».

Кожен попередній (*pūrva-pūrvan*: ч. одн. наз.) **від кожного наступного** (*uttarasmāt*³⁴ *uttarasmāt*: ч. одн. в.) **кращим** (*śreyāya*: ч. одн. д.) **стає** (*bhavati*: 3 одн. акт. тп. √bhū).

Кожний попередній вид є кращим за наступний.

58 अन्य मात् सौलभं भक्तौ । ५८ ।

anyasmāt saulabhyam bhaktau

Від інших (*anyasmāt*: ч. одн. в.) **у бгакті** (*bhaktau*: ж. одн. мц.) — **легкодосягаємість** (*saulabhyam*: п. одн. наз.)

[На відміну] від інших [засобів наближення до Бога] в бгакті легко досягти [успіху] —

59 प्रमाणान्तरस्यानपेक्षत्वात् स्वयं प्रमाणत्वात् । ५९ ।

pramāṇāntarasyānapekṣatvāt svayam pramāṇtvāt

Через незалежність (*anapekṣatvāt*: с. одн. в.) **від інших доказів** (*pramāṇāntarasya* <*pramāṇa*³⁵ *antarasya* КД>: с. одн. род), **через доказовість** (*pramāṇtvāt*) **свою** (*svayam*: нвд.).

через незалежність від інших доказів, через власну доказовість.

60 शान्तिरूपात् परमानन्दरूपाच्च । ६० ।

śānti-rūpāt paramānanda-rūpāc ca

I (ca) через форму вищого спокою (*śānti-rūpāt*: с. одн. в.), **через форму вищого блаженства** (*paramānanda-rūpāc*: с. одн. в.).

I через те, що [бгакті є] формою вищого супокою, вищого блаженства.

61 लोकहानौ चिन्ता न कार्या निवेदितात्मलोकवेदत्वात् । ६१ ।

loka-hānau cintā na kāryā niveditātma-loka-vedatvāt

У мирській втраті (*loka-hānau* <*loka hāni* КД>: ж. одн. мц.) **хвилювання** (*cintā*: ж. одн. наз.) — **не (na) те, що треба робити** (*kāryā*: ж. одн. наз. пдмб. √kar³⁶). **Через ввірені мирське, ведичне і самого** (*niveditātma-loka-vedatvāt* <*nivedita*: пдмн. *ni* √vid> <*ātman loka vedatva* ДВ>: с. одн. в. КД).

Через те, що сам [віруючий], мирські й ведичні [справи] ввірені [Богові], мирські втрати не є приводом для хвилювань.

62 न तत्सिद्धौ लोकव्यवहारो हेयः किन्तु फलत्यागस् तत्साधनं च कार्यामेव । ६२ ।

³⁴ Uttara відмінюється як займенник *sva*.

³⁵ Цей термін має також значення «засіб отримання достовірного знання». У різних *даршанах* («системах індійської філософії») кількість праман варіюється, але найчастіше йде мова про три: безпосереднє сприйняття, висновок, що ґрунтується на ньому, і словесне свідчення (взяття до відома правдивого висловлювання, у тому числі приписів духовної традиції та одкровення).

³⁶ Пасивні дієприкметники майбутнього часу можуть утворюватися від кореня *kar* за допомогою різних суфіксів: *kārya*, *kṛtya*, *kartavya*, *karaṇīya*.

na tat-siddhau loka-vyavahāro heyah kintu phala-tyāgas tat-sādhanam ca kāryam eva

У досягненні того (*tat-siddhau*: ч. одн. наз.) **мирська діяльність** (*loka-vyavahāras*: ч. одн. наз. ТП) — **не (na) те, що треба відкинути** (*heyas*: с. одн. наз. пдмб. *vhā*), **але (kintu) зречення плодів** (*phala-tyāgas*: ч. одн. наз.) **і (ca) садгана того** (*tat-sādhanam*: с. одн. наз.), **звісно (eva), те, що треба робити** (*kāryam*: с. одн. наз. пдмб. *ṽkar*).

При здобутті тієї [любові до Бога] мирські справи — [це] не те, що треба відкинути, але зречення [бажання] плодів [своєї праці] й садгана³⁷ [націлена на здобуття] тієї [любові до Бога] — [це] те, що має робитись.

63 स्त्रीधननास्तिकचरित्रं न श्रवणीयम् । ६३ ।

strī-dhana-nāstika-caritraṃ na śravaṇīyam

Оповідь про жінок, багатство, невірних (*strī-dhana-nāstika-caritraṃ*: с. одн. наз.) — **не (na) те, про що треба слухати** (*śravaṇīyam*: с. одн. наз. пдмб. *ṽśru*).

Не треба слухати оповіді про жінок, багатство, невірних³⁸.

64 अभिमानदम्भादिकं त्याज्यम् । ६४ ।

abhimāna-dambhādikaṃ tyājyam

Пижа, лицемірство й т. д. (*abhimāna-dambhādikaṃ <dambha ādika>*: с. одн. наз. ДВ) — **те, чого треба зрестися** (*tyājyam*: с. одн. наз. пдмб. *ṽtyaj*).

Треба зрестися пижи, лицемірства й т. д.

65 तदर्पिताखिलाचारः सन् कामक्रोधाभिमानादिकं तस्मिन्नेव करणीयम् । ६५ ।

tad-arpitākhilācāraḥ san kāma-krodhābhimānādikaṃ tasminn eva karaṇīyam

Суций (*san <дпк. акт. ṽas>*: ч. одн. наз.) **такий, хто присвятив всі вчинки Тому** (*tad-arpitākhilācāraḥ <tat arpita akhila ācāra>*: с. одн. наз. ТП). **Бажання, гнів, гордість і т. д.** (*kāma-krodhābhimānādikaṃ <krodha abhimāna ādika>*: с. одн. наз. БВ) — **у Тому** (*tasminn*: с. одн. мц.), **звісно (eva), те, що треба робити** (*karaṇīyam*: с. одн. наз. пдмб. *ṽkar*).

[Бгакт] є таким, хто присвятив всі вчинки Тому [Богові]³⁹. Бажання, гнів, гордість і т. д. можуть мати місце [лише] у зв'язку з Тим [Богом].

66 त्रिरूपभङ्गपूर्वकम् नित्यदास्यनित्यकान्ताभजनात्मकं प्रेम कार्यं प्रेमैव कार्यम् । ६६ ।

tri-rūpa-bhaṅga-pūrvakaṃ nitya-dāsyānitya-kāntā-bhajanātmakaṃ prema kāryam premaiva kāryam

³⁷ Sādhanā (букв. «засіб») — сукупність регулярних дій, що мають духовну мету, «духовна практика».

³⁸ Nāstika — той, хто не визнає авторитету Вед.

³⁹ Пор.: «Усе, що робиш, їси, офіруєш і даруєш, усю свою аскезу — все це роби як підношення Мені» (Бгаґавадгіта 9.27).

Після розриву трьохформного (*tri-rūpa-bhaṅga-pūrvakam* <*rūpa-bhaṅga* ТП>: с. одн. зн. / нвд.) **те, що має робитися** (*kāryam*: с. одн. наз. пдмб. *√kar*) — **любов** (*prema*: с. одн. наз.), **яка має природу вічного служіння й поклоніння вічної коханої** (*nitya-dāśya-nitya-kāntā-bhajanātmakam* <*nitya-dāśya* КД> <*bhajana ātmaka*>: с. одн. наз.). **Саме** (*eva*) **любов** (*prema*) **те, що має робитися** (*kāryam*).

Після розриву [обмежень нижчого ґатунку бгакті], що має три форми, повинна проявлятися любов, яка складається з вічного служіння [Богові], поклоніння [Йому душі як] вічної коханої [Бога]. Саме любов має проявлятися.

67 भक्ता एकान्तिनो मुख्याः । ६७ ।

bhaktā ekāntino mukhyāḥ

Бгакти (*bhaktās*: ч. мн. наз.) — **найкращі** (*mukhyās*: ч. мн. наз.) **з маючих одну Мету / вірних Одному** (*ekāntinas* <*eka antin* ТП>: ч. мн. зн.).

Бгакти — найкращі з тих, хто прагне лише Одного.

68 कण्ठावरोधरोमञ्चाश्रुभिः परस्परं लपमानाः पावयन्ति कुलानि पृथिवीं च । ६८ ।

kaṅṭhāvarodha-romāśrubhiḥ paras-param lapa mānāḥ pāvayanti kulāni pṛthivīm ca

Зі слізьми, [найжаченими] волосинками на тілі, перепону в горлі (*kaṅṭhāvarodha-romāśrubhiḥ* <*kaṅṭha avarodha roman āśru* ДВ>: ж. мн. ор.) **один одному** (*paras-param*: с. одн. зн. / нвд.) **розповідачі** (*lapamānās*: ч. мн. наз.) **очищують** (*pāvayanti*: 3. мн. акт. тп. *√pū*) **родини** (*kulāni*: с. мн. зн.) **і** (*ca*) **землю** (*pṛthivīm*: ж. одн. зн.).

[Розчулено] оповідаючи з клубком у голі, мурашками по тілу й сльозами одне одному [про Бога], [вони цим] очищують родини й землю.

69 तीर्थीकुर्वन्ति तीर्थानि सुकर्मो कुर्वन्ति कर्माणि सच्छास्त्रीकुर्वन्ति शास्त्राणि । ६९ ।

tīrthī-kurvanti tīrthāni⁴⁰ su-karmī-kurvanti karmāṇi sac-chāstrī-kurvanti śāstrāṇi

Роблять святими місцями (*tīrthī-kurvanti*: 3. мн. акт. тп. *√kar*) **святі місця** (*tīrthāni*: с. мн. зн.), **роблять добрими справами** (*su-karmī-kurvanti*: 3. мн. акт. тп. *√kar*) **справи** (*karmāṇi*: с. мн. зн.) **роблять святим Писанням** (*sac-chāstrī-kurvanti* <*sat śāstrī*>: 3. мн. акт. тп. *√kar*) **приписи** (*śāstrāṇi*: с. мн. зн.).

[Саме] вони роблять святими місяцями святі місяця й роблять справи добродійними, роблять приписи Святим Письмом.

70 तन्मयाः । ७० ।

tan-mayāḥ

Наповнені Тим (*tan-mayās* <*tat maya*>: ч. мн. наз. ТП).

Вони насичені Тим [Богом].

⁴⁰ Фраза *tīrthī-kurvanti tīrthāni* міститься також у Бгаґавата-пурані (1.13.10).

71 मोदन्ते पितरो नृत्यन्ति देवताः सनाथा चेयं भूर्भवति । ७१ ।

modante pitaro nṛtyanti devatāḥ sa-nāthā ceyam bhūr bhavati

Радіють (*modante*: 3 мн. А тп. *√mud*) **предки** (*pitaras*: ч. мн. наз.), **танцюють** (*nṛtyanti*: 3 мн. акт. тп. *√nart*) **боги** (*devatās*: ч. мн. наз.) **й** (ча) **із захисником** (*sa-nāthā*: ж. одн. наз.) **ця** (*iyam*: ж. одн. наз.) **земля** (*bhūr*: ж. одн. наз.) **стає** (*bhavati*: 3 одн. акт. тп. *√bhū*).

Радіють предки, танцюють боги й ця земля стає захищеною.

72 नास्ति तेषु जातिविद्यारूपकुलधनक्रियादि भेदः । ७२ ।

nāsti teṣu jāti-vidyā-rūpa-kula-dhana-kriyādi-bhedaḥ

Не (*na*) **є** (*asti*: 3. одн. акт. тп. *√as*) **в них** (*teṣu*: ч. мн. мц.) **поділ за народженням, освітою, зовнішністю, сім'єю, багатством, діяльністю й т. д.** (*jāti-vidyā-rūpa-kula-dhana-kriyādi-bhedas* <*jāti vidyā rūpa kula dhana kriyā ādi* ДВ>: ч. одн. наз. ТП).

Нема серед них поділу за народженням, освітою, зовнішністю, походженням, багатством, родом діяльності й т. д.

73 यतस्तदीयाः । ७३ ।

yatas tadīyāḥ

Оскільки (*yatas*: с. одн. в. / нвд.) **Його** (*tadīyās*: ч. мн. наз.).

Оскільки [вони] Його [бгакти].

74 वादो नावलम्ब्यः । ७४ ।

vādo nāvalambyaḥ

Диспут (*vādas*: ч. одн. наз.) **на** (*na*) **те, на що треба покладатися** (*avalambyas*: ч. одн. наз. пдмб. *ava √lamb*).

Диспут — не те, на що треба покладатися.

Не треба покладатися на диспути.

75 बाहुल्यावकाशत्वाद् अनियतत्त्वाच्च । ७५ ।

bāhulyāvakaśatvād aniyatatvāc ca

Від численності випадків (*bāhulyāvakaśatvād* <*bāhulya āvakaśatva* >: с. одн. в. ТП) **і** (*ca*) **непевності** (*a-niyatatvāt*: с. одн. в.).

Через численність варіантів [аргументації] та непевність [висновків].

76 भक्तिशास्त्राणि मननीयानि तदुद्बोधकर्माणि करणीयानि । ७६ ।

bhakti-śāstrāṇi mananīyāni tad-bodhaka-karmāṇi karaṇīyāni

Настанови про бгакті (*bhakti-śāstrāṇi*: с. мн. наз) — **такі, котрі треба шанувати** (*mananīyāni*: с. мн. наз. пдмб. *√man*), **дії, що пробуджують ту** (*tad-bodhaka-karmāṇi* <*tat*: с. >: с. мн. наз. ТП), — **те, що має робитися** (*karaṇīyāni*:).

Треба шанувати настанови про бгакті; треба робити те, що пробуджує ту [любов].

77 सुखदुःखेच्छालाभादित्यक्ते काले प्रतीक्ष्यमाणे क्षणार्धमपि व्यर्थं न नेयम् । ७७ ।

sukha-duḥkhecchā-lābhādi-tyakte kāle pratīkṣamāṇe kṣaṇārdham api vyartham na neyam

Задля очікуваного (*pratīkṣa-māṇe*: ч. одн. мц.) **часу** (*kāle*: ч. одн. мц.) **з відкинутими насолодою і стражданнями, бажанням і здобутками й т. д.** (*sukha-duḥkhecchā-lābhādi-tyakte* <*sukha-duḥkha* ДВ> <*iicchā-lābha* ДВ *ādi*>: ч. одн. мц. пдмн. *√tyaj*) **навіть** (*api*) **півмиті** (*kṣaṇārdham* <*kṣaṇa ardhā*>: с. одн. ТП) **даремно** (*vyartham*: с. одн. зн. / прс.) **не** (*na*) **те, що має витратитися** (*neyam*: с. одн. наз. пдмб. *√nī*).

Заради очікуваного часу, коли будуть відкинуті насолода і страждання, бажання і здобутки й т. д., ані півмиті не повинно бути згаяно даремно.

78 अहिंसासत्यशौचदयास्तिक्यादिचरित्राणि परिपालनीयानि । ७८ ।

ahimsā-satya-śauca-dayāstikyādi cāritryāṇi paripālānīyāni

Ненасильство, правдивість, чистота, милосердя, віра і т. д. (*ahimsā-satya-śauca-dayāstikyādi* <*dayā astikya ādi*>: с. одн. наз. ДВ) — **чесноти** (*cāritryāṇi*: с. мн. наз.) **які треба зберігати** (*paripālānīyāni* <прк. від *paripālana*>: с. мн. наз.).

Ненасильство, правдивість, чистота, милосердя, віра і т. д. — чесноти, які треба зберігати.

79 सर्वदा सर्वभावेन निश्चिन्तैर्भगवानेव भजनीयः । ७९ ।

sarvadā sarva-bhāvena niścintair bhagavān eva bhajānīyaḥ

Господь (*bhagavān*: ч. одн. наз.), **звісно** (*eva*), — **Той, хто має бути шанованим** (*bhajānīyas*: ч. одн. наз. пдмб. *√bhaj*) **завжди** (*sarvadā*: прс.) **всією душею** (*sarva-bhāvena*: ч. одн. ор.) **безтурботними** (*niścintair*: ч. мн. ор.).

Ті, хто не переймається [мирським]⁴¹, завжди всією душею мають поклонятися Господу.

80 सङ्कीर्त्यमानः शीघ्रमेवाविर्भवत्यनुभावयति भक्तान् । ८० ।

saṅkīrtya-mānaḥ śīghram evāvirbhavaty anubhāvayati bhaktān

Шанований і прославлений піснеспівами (*saṅkīrtya-mānas*: ч. одн. наз.)⁴² **швидко** (*śīghram*: с. одн. зн. / прс.), **звісно** (*eva*), **з'являється** (*āvirbhavati*: 3 одн. акт. тп. *āvir* *√bhū*) **перед бгактами** (*bhaktān*: ч. мн. зн.), **робить рішучими** (*anubhāvayati*: 3 одн. акт. тп. <від *anubhāva*>).

⁴¹ Пор.: «І не шукайте, що будете їсти, чи що будете пити, і не клопочіться. Бо всього цього й люди світу оцього шукають, Отець же ваш знає, що того вам потрібно» (Євангелія від Луки 12.29–30)

Шанований і прославлений піснеспівами, [Господь] швидко з'являється перед бгактами, робить [їх] рішучими.

81 त्रिसत्यस्य भक्तिरेव गरीयसी भक्तिरेव गरीयसी । ८१ ।

tri-satyasya bhaktir eva garīyasī bhaktir eva garīyasī

У того, хто дав три обітниці (*tri-satyasya*: ч. одн. род. БВ), бгакті (*bhaktis*: ж. одн наз.), звісно (*eva*), найдоружче (*garīyasī*: ж. одн. наз.). Бгакті (*bhaktis*), звісно (*eva*), найдоружче (*garīyasī*).

Для того, хто дав три обітниці⁴³, бгакті най-найважливіше.

82 गुणमाहात्म्यासक्ति-रूपासक्ति-पूजासक्ति-स्मरणासक्ति-दास्यासक्ति-सख्यासक्ति-
वात्सल्यसक्ति-कान्तासक्ति-आत्मनिवेदनासक्ति-तन्मयतासक्ति-परमविरहासक्ति-रूपौकधापि
एकादशधा भवति । ८२ ।

guṇa-māhātmyāsakti-rūpāsakti-pūjāsakti-smaraṇāsakti-dāsyāsakti-sakhyaśakti-vātsalyāsakti-kāntāsakti-ātma-nivedanāsakti-tan-mayatāsakti-parama-virahāsakti-rūpaikadhāpy ekādaśadhā bhavati

Хоча (ару) єдине (*ekadhā*: ж. одн. наз.), буває (*bhavati*: 3 одн. акт. тп. *vbhū*) одинадцятиковим (*ekādaśadhā*: ж. одн. наз.): у формі зацікавленості величчю та якостями, зацікавленості зовнішнім виглядом, зацікавленості поклонінням, зацікавленості спогадами, зацікавленості служінням, зацікавленості дружбою, зацікавленості батьківськими стосунками, зацікавленості таким ставленням, як у закоханій, зацікавленості у тому, щоб ввірити себе, зацікавленості у тому, щоб бути просякнутим Тим, зацікавленості у найсильнішій розлуці (*guṇa-māhātmyāsakti-rūpāsakti-pūjāsakti-smaraṇāsakti-dāsyāsakti-sakhyaśakti-vātsalyāsakti-kāntāsakti-ātma-nivedanāsakti-tan-mayatāsakti-parama-virahāsakti-rūpā <māhātmya, rūpa, pūjā, smaraṇa, dāsyā, sakhya, vātsalya, kānta, ātma-nivedana, tan-mayata, parama-viraha śakti>*: ж. одн. наз. ТП).

Хоча [бгакті] єдине, воно проявляється в одинадцяти формах: зацікавленість величчю та якостями [Господа], зацікавленість зовнішнім виглядом [Господа], зацікавленість поклонінням [Господу], зацікавленість спогадами про [Господа], зацікавленість служінням [Господу], зацікавленість дружбою [з Господом], зацікавленість батьківськими стосунками [з Господом], зацікавленість таким ставленням [до Господа], як у закоханій [до коханого], зацікавленість у тому, щоб ввірити себе [Господу], зацікавленість у тому, щоб бути просякнутим Тим [Господом], зацікавленість у найсильнішій [формі любові до Господа, яку відчувають у] розлуці [з Ним].

83 इत्येवं वदन्ति जनजल्पनिर्भया एकमताः
कुमार-व्यास-शुक-शाण्डिल्य-गर्ग-विष्णु-कौण्डिन्य-
शेषोद्धवारुणि-बलि-हनुमद्-विभीषणादयो भक्त्याचार्याः । ८३ ।

ity evaṁ vadanti jana-jalpa-nirbhayā eka-matāḥ kumāra-vyāsa-śuka-śāṇḍilya-garga-viṣṇu-kauṇḍinya-śeṣoddhavāruṇi-bali-hanūmadvibhīṣaṇādayo bhakty-ācāryāḥ

⁴² Saṅkīrtya-māna можна також перекласти як «шанований [вище]названий». Зустрічається дещо інша редакція цього фрагменту тексту: sa kīrtya-mānaḥ, тобто «Він, шанований і прославлений».

⁴³ Тих, хто дав три обітниці — tri-satyasya. Вочевидь, мається на увазі обіцянка служити Богові тілом, словами й душею. Можна також перекласти «тричі чистих» або «тричі істинних».

Так (*iti*), **так** (*evam*) **говорять** (*vadanti*: 3 мн. акт. тп. *vvad*) **учителі бгакті** (*bhakty-ācāryās*: ч. мн. наз. ТП), **одnodумці** (*eka-matās*: ч. мн. наз.), **які не бояться людських балачок** (*jana-jalpa-nirbhayās*: ч. мн. наз. ТП): **Кумари, В'яса, Шука, Шянділья, Гарга, Вішну, Каундінья, Шеша, Уддгава, Аруні, Балі, Хануман, Вібгішана й т. д.** (*kumāra-vyāsa-śuka-śāṅḍilya-garga-viṣṇu-kaunḍinya-śeṣoddhavāruṇi-bali-hanūmadvibhīṣaṇādayas* <*śeṣa uddhava aruṇi hanūman vibhīṣaṇa ādi*>: ч. мн. наз.).

Саме так говорять одnodумці, які дають настанови про бгакті, не боячись людських балачок: **Кумари, В'яса, Шука, Шянділья, Гарга, Вішну, Каундінья, Шеша, Уддгава, Аруні, Балі, Хануман, Вібгішана й т. д.**

84 य इदं नारदप्रोक्तं शिवानुशासनं विश्वसिति श्रद्धते स भक्तिमान्
भवति सः प्रेष्टं लभते सः प्रेष्टं लभते । ८४ ।

ya idaṁ nārada-proktaṁ śivānuśāsanam viśvasiti śraddhate sa bhaktimān bhavati sa preṣṭhaṁ labhate sa preṣṭhaṁ labhata iti

Котрий (*yas*: ч. одн. наз.) **цїй** (*idam*: с. одн. зн.) **повіданїй Народою** (*nārada-proktaṁ*: с. одн. зн.) **благословеннїй настановї** (*śivānuśāsanam*<*śiva anuśāsanam*>: с. одн. наз. КД) **вїрить** (*viśvasiti*: 3 одн. акт. тп. *vi śvas*), **сповнюється вїри** (*śraddhate*: 3 одн. А тп. *śrat Vdhā*) **той** (*sa*: ч. одн. наз.), **маючим бгакті** (*bhaktimān*: ч. одн. наз.) **стає** (*bhavati*: 3 одн. акт. тп. *vbhū*). **Він** (*sa*: ч. одн. наз.) **Найдорожчого** (*preṣṭham*: ч. одн. зн.) **здобуває** (*labhate*: 3 одн. акт. тп. *vlabh*), **вїн** (*sa*) **Найдорожчого** (*preṣṭham*) **здобуває** (*labhate*). **Так** (*iti*) **[закїнчуються сутри]**.

Хто цим, повіданим Народою, благословенним настановам вїрить, той сповнюється вїри [в Бога], стає справжнім бгактом. Він здобуває Найдорожчого, вїн здобуває Найдорожчого⁴⁴.

Лїтература

Бхагавадгїта / Пер. Д. В. Бурбы. М.: РИПОЛ классик, 2009 (2013, 2015, 2016).

A prose English translation of Srimadbhagavatam / Edited and published by Manmatha Nath Dutt, Calcutta: Elysium Press, 1896.

Complete Works of Swami Vivekananda. Advaita Ashrama, 2006.

Hari Prasad Shastri. The Narada Sutras. The Philosophy of Love. London: Shanti Sadan Pub. Committee, 1947.

Narada Bhakti Sutras: Aphorisms on The Gospel of Divine Love / Translated by Swami Tyagisananda. Madras: Sri Ramakrishna Math, 1955.

Narada Bhakti Sutras by Swami Bhuteshananda. Kolkata: Advaita Ashrama, 2009.

Narada Bhakti Sutras / Commentary by Sri Swami Sivananda Saraswati. Tehri-Garhwal, India: Divine Life Society, 1988.

⁴⁴ У знахідному відмінку форми чоловічого й середнього роду слова *preṣṭha* співпадають, тому можна перекласти «здобуває найдорожче».

Prem Prakash. The Yoga of Spiritual Devotion / A Modern Translation of the Narada Bhakti Sutras. Rochester, Vermont: Inner Traditions International, 1998.

R. Raj Singh. Bhakti and Philosophy. Lexington Books, 2006.

Swami Chinmayananda. Love-Divine. Narada Bhakti Sutra. The Highest Art of Making-Love to the Lord of the Heart. Mumbai: Central Chinmaya Mission Trust, 1990.

Swami Jyotir Maya Nanda. The Yoga of Divine Love. Miami: Yoga Research Foundation, 1982.

Swami Prabhavananda. Narada's Way of Divine Love. Madras: Sri Ramakrishna Math, n. d.

The Bhakti Sutras of Narada / Translated by Nandlal Sinah // The Sacred Book of Hindus. New York: AMS Press, 1911.

The Yoga sūtras of Patañjali: a new edition, translation, and commentary with insights from the traditional commentators / Edwin Francis Bryant. New York: North Point Press, 2009.